

צבת בצבת

בשנים המכריעות 1936-1939, היתה נמנעת מלחמת העולם על מוראותיה ועשרות מיליוני קרבנותיה. ואולם לא מעטים הם בעולם המערבי הסבורים עתה, כבימי משבר מינכן, כי יש לפייס את התוקפן (מה גם שהוא מנוצח!) ולרסן את קרבן התוקפנות (שהרי הוא המנצח!). הם היו רוצים לראות את יארינג עושה מעשה ראנסימאן בסודטים, ועלינו מוטלת החובה, גם למען שלום העולם, לקפח את משאלתם. ואכן העובד דה שהקרבן היה למנצח הפעם משבשת ראייתם של רבים או סתם מרגיזה את חוש ה"סדר" שלהם לגבי חלוקת התפקידים בדראמה (והמקום היאה ליהודים בה). ומן הדין שייעשה הרבה יותר ממה שנעשה עד-כּה להעמיד את דעת העולם על דברים כהווייתם וכשיעורם הנכון. ואף להעלות על דעתו את האסיר-ציאציות הנאותות. אינטרנציונל בלתי-צפוי של אנשי נפט, צוררי ישראל ועוני-אמן למוסקבה, פקין ולשיי-לוש טיטר-נאצר-אינדירה גאנדי, עושה ככל יכולתו לטשטש את התמונה האמתית, ואנו עומדים דלים וצנועים במקום שהצניעות תגונה.

שנית, והתשובה על שאלה זו קשה ומעורפלת עוד יר-תר: הימצאו בעולם הערבי כוחות הנפש להחליץ ממעגל הסרק שהוא מסוגר בו — מעגל של יצרי שנאה והרס בשילובם עם רגשי מפח וגאווה, שאין עמו אלא ודאות של שעבוד חדש? לרבים הומחש אחרי מלחמת ששת הימים מה עמוקה התהום שבינינו ובין הערבים. אח-רים חשו ביתר חריפות מאשר אי-פעם את ממשותו של סיכוי ההתקרבות והחיים-יחד בחלקי-תבל זה. ולא מעטים, יש לשער, נפקדו בשתי החוויות בערבוביה. כיוצא באלו היו מן הסתם גם רגשותיהם על ערבים רבים, ובעיקר אלה שנפגשו עם היהודים פנים אל פנים בחבלי הארץ שנכבשו במלחמה. ואולם מעבר לדעות המנוגדות ולרגשות המטוכסכים בנפשם של יחידים רבים במחנה הערבי, קיימת העובדה המכרעת כי הערבים כקיבוץ, להבדיל מערבי זה או אחר, עדיין לא השלימו בנפשם עם שיבתנו כעם ריבוני לארץ-ישראל. הם אינם מכירים בזכותנו וריבונותנו על תל-אביב יותר ממה שהם מכירים בזכותנו על חברון. מכאן גם קו אי-המציותיות שבויכוח על עתיד החבלים שנכבשו. אמנם לפני יובל שנים ויותר קידם עתוננו של חוסיין שריף מכה, אבי סבו של חוסיין מלך ירדן. את שובם של היהודים לארץ-ישראל כ"בניה המקוריים" (אל אצלין!), ואף בנו פייצאל הלך בדרך זו בהסכם שלו עם הציונים בימי ועידת השלום בפאריס. ואולם קנאת

דומה כל המתנסה במאורע גדול המרעישו עד היסוד יודע כי אין לדבר בו אלא במלים הפשוטות ביותר. אכן ברגעים מסויימים, והם מעטים, בחיי היחיד כבחי הקיבוץ האנושי אין אתה מכיר כמעט את המלים הפשוטות מן הנשגבות. מלחמת ששת הימים היא מן הרגעים האלה. מרגישים אנו כי היתה כאן פרשת דרכים אשר ממנה אפשר לעלות או לרדת אך אין לשוב ממנה. יש בו במאורע זה כדי להיות למפנה כביר וקובע ברכה בתולדות העולם כבתולדות ישראל. אחריות עצומה מוטלת עלינו, שהרי סיכוי זה תלוי במידה ניכרת בתבונתנו, ברוחב אפקנו, בחוזק עצבינו. ואולם הוא תלוי במידה לא פחותה מזו בעובדות שעודן מכוסות מעינינו, בגורמים שהם חוץ לשליטתנו, אשר אמנם עמידתנו והסברתנו (גם אי-הסברתנו) יש להם חלק בעיצובם.

ראשית כל, היעמוד העולם המערבי במבחן? היבין כי במסוה "מחייית עקבות התוקפנות" הוא מתבקש לחזור ולהשתתף בתרגיל פיוס התוקפנות, שנשתבש החל מחמשה ביוני אשתקד? מאלף הדבר מבחינה פסיכולוגית, מה תדיר נצרכים דוברי הגוש הסוביטי להמשיל את מעשינו למעשי "נאצים" בכעסם על אותו שיבוש. אין זאת כי בתת-הכרתם זהו קנה-המידה לארגון ולהצלחה. והלא מה שקדם למלחמת ששת הימים, בהשראה סוביטית ובביצוע מצרי, היה ערוך במתכונת חיקוי מדוייק למיבצעי האיום והסחיטה של היטלר וגבלס. ומה שבא בעקבות מלחמת ששת הימים הרי זו מהדורה חדשה, היסטורית יותר, של המערכה שלפני מלחמת ששת הימים, אף היא גירסה של האימ-תנות התעמולתית הנאצית כלפי היהודים, הצ'כים, הפולנים, זו שהוליכה בסופו של דבר אל פראג ולידי-צה, אל דאנציג ואושוויץ ואל באבי-יאר. הניאור-אימפריאליזם הסוביטי יש בו צורך פנימי לקרוא לנו "נאצים" דוקא משום שהוא הולך עכשו בדרכו של האימפריאליזם ההיטלריסטי ומפיץ בידועים בתחומו שלו ובכל מקום שהשפעתו מגעת את הרעל הכפול של שנאת ישראל ושימצה כלפי תנועתו הלאומית ומדינתו הלאומית של ישראל. בכך הוא מבקש לבלבל דעתם ולשלהב יצריהם של העמים הכפופים לו במי-שרים; לעודד את היסודות ההרסניים במערכיהם המנ-טאליים של הערבים כדי להעמיק זיקתם ל"אח הגדול" ולכוח-המהץ הצפון בו; ולהרבות מבוכה, בהלה ופי-לוג נפש במערב. כיום יודע העולם המערבי שאילו נמצאו לו כוחות הנפש, הרוח והארגון כדי לעמוד בפני האימתנות הנאצית בעלותה לשלטון וביחוד

הרי יהודה ושמרון ורצועת עזה. דומה שהצלחנו -- אם היה צורך בכך -- לשכנע אוכלוסיה זו ב"חכמתנו" ויעילותנו, ואף באנושיותנו (ששוב אינה מתפרשת כרכרוכית ורפיון). אך דומה שהשוב אולי הרבה יותר לבקש דרכים שונות לנטוע ברבדים העמוקים של התודעה הערבית את ראיית שייכותנו לארץ הזאת. אין ערבי שלא יראה בעדיפותנו הטכנית את סוד נצחונותינו, אך כמה ערבים מסוגלים לבקשו גם בויקתנו העמוקה לארץ, בשרשינו ההיסטוריים בה ?

אם מבינים אנו לקושי הנפשי המונע את הערבים מלשבת אל שולחן המשא-ומתן, אין פירוש הדבר שעלינו "להקל" עליהם באורח הרצוי להם. לא רק שיקולים מדיניים ושיקולי בטחון אוסרים זאת, אף התירפיה הנפשית מצווה על ההתמודדות ומוהירה מפני הבריחה, ואולם אין אנו פטורים מהסביר לערביים, לדעת הקהל בעולם ואף לעצמנו, כי אי-נסוגתנו הטוטאלית כפוייה עלינו על-ידי איבתם הטוטאלית והנמשכת של הערבים. גבולות לא היו מעולם ערך מוחלט. לעולם הם פונקציה של יחסי גומלין. קיפאון ביחסים גורר קיפאון בגבולות. לא יקשה להוכיח לכל מי שעניינו לא סגורו על-ידי משפט קדום ומצפוני לא הוסגר להכרעת זולתו, כי אי-השלמתם של הערבים עם עצם קיומנו בארץ היא שורש סירובם למשא-ומתן ופחדם מפני פתיחת תהליכים כלשהם העשויים להביא לידי שלום. אף חובה עלינו לשנן לדעת-הקהל בעולם כי הגסיגה בנסיבות אלו, כשהאימפריאליזם הסוביטי מחזק את ידי הערבים בעמדתם הסרבנית, רק תחזור ותקים במזרח התיכון את המערך המינכני שלפני חמישה ביוני, ותחזור ותעלה באופק את האיום על שלום העולם שמלחמת ששת הימים טרפה אותו.

וגדולה וקשה לא פחות מהשאלות הקודמות וחשור-בה יותר לעתידה וגורלה של המדינה היא שאלת היהודים: היעלו לארץ בעשרים השנים הבאות לקיום המדינה להכפיל את ישובה ולהבטיח את עתידה, ועתידו של העם היהודי, או שהיא תיעזב לגורלה, ל"השתלבות" באזור על דרך ההצטמקות והשקיעה ?

בפולין של היום מוצגת "הצינונות" כמין מעצמה בין-לאומית מסתורית ואדירת-כוח, אשר כל גלי ההתערורות והמחאה של הנוער והאינטליגנציה כלפי המנגנון הטוטאליטארי, כלפי חסימת המחשבה והבייטוי, כלפי חסימת המשאבים הלאומיים לפרנסת מש-טריהם השוביניסטיים והבוזוניים של הערבים, כולם פרי מזימותיה ומעשה ידיה. (מה איכפת להם לשלייטים היריבים הנאבקים על השלטון גודל העלבון שהם עולבים את בני-עמם על-ידי מחמאת-שווא זו לצינונות הכל-יכולה). ובאותה השעה עצמה מוטלת הצינונות

האימפריאליזמים של בריטניה וצרפת וכן איבתה ואי-הכשרתה של הפקידות הקולוניאלית הבריטית (גוסף על רפיון-המעשה של המון בית ישראל בגולה) עשו יחד כדי שגילויים אלו יישארו אפיזודות ללא המשך.

חצי מיליון ערבים בקירוב ישבו בארץ בימי הצהרת בלפור, וכיום דומה אין צריך להוכיח שהם וצאצאיהם לא היו צפויים לנישול על ידי תהליך ההתיישבות והפיתוח של היהודים, ואף זהותם התרבותית לא היתה בחשש סכנה. אמנם זכות הגדרתם המדינית של ערבים אלו (כמספר תושביה של עיר בינונית) קופחה על-ידי כך, ואולם הדבר לא נחשב למחיר כבד לשם פתרון בעיה עולמית והגשמת חזון היסטורי -- מה גם שערביי הארץ לא ראו עצמם כאומה (אומה ערבית פלשתינאית היא המצאה לצורך המאבק בשנים האחרונות). לא ארץ-ישראל ולא ירושלים לא העמידו מרכזי גיבוש ממלכתי ולא נודעו כיחידות של זהות תרבותית-לאומית בתולדות הערבים. אכן האומות הערביות (מיום שקיבלו את האיסלאם) לא הכירו את היהודים כאומה ריבונית שוות-זכויות. מכל מקום יהיה מה שיהיה חלקם של האימפריאליזם הזר, הכסנופוביה ילידת-הבית והמנטאליות הפרימיטיבית בעיצוב העמדה הערבית -- כנכרים אנו בעיניהם, פולשים נכרים הנעזרים ביתרונם הטכני להתיישבות, לפיתוח ולמלחה-מה. באחד הימים, ברי להם, עתידים הם להתגבר על פגרונום הטכני, ואז אין הם מסופקים כי ינצחו. חו. הכרת צדקתם מעוגנת במערך-נפש חסר-בגרות המבטל את המציאות כיון שאיננו מוכן להתמו-דד עמה. מנטאליות פשטנית זו, שאין לפניה אלא צדקה ורשע, שונה לחלוטין מן התפיסה היהודית, הרואה בדרך כלל לפניה התנגשות שתי צדקות, שתי זכויות -- או, ליתר דיוק שתי קטיגוריות של זכות -- שיש לעמוד בה עמידה מציאותית, בין באורח צבאי בין באורח מדיני. היהודים אינם מתעלמים מן הצד הטראגי שברבי, ואף מן הטראגדיה הכרוכה בעקבו של הנצחון, ולפיכך מסוגלים הם להסיק מסקנות מציאותיות או אנושיות בשלב זה או אחר של ההתמו-דות. לעומת זאת, בריחתם של הערבים מפני המציאות בכל שלב ושלב מוסיפה תמיד על מידת הסבל הבלתי נמנעת שבמלחמה עוד תוספת סבל מיותר מעשה ידי עצמה (שהיא ווקפת כמוכן גם אותה בלי-החטיא לחשבון רישעתו של האוייב).

יתרון הבגרות שבעמדתנו -- או, לפחות, הכושר לבגרות זו -- מטיל עלינו משימות קשות ומורכבות. הוא מאפשר לנו לעשות -- ולא מעט כבר נעשה -- לשינוי הדמות המפלצתית שהתקינה לנו התעמולה הערבית על-ידי דרכי שלטון נבונות באוכלוסיה של

ברות והרוח המפעמת אותן? האם נעשה הנוער ער יותר — כלומר, אחראי יותר לנעשה סביבו, לאו דוקא בעתות חירום? ולעצמו של דבר, האם חיי המבוגרים מלאים חדות חיים ויצירה יותר?

והלא העמדת אנשים מאוונים במערכת הנפשי, בעלי כושר שיפוט עצמאי, בעלי חוש לבקורת שקולה, הוא יסודי-היסודות למדינה זו, לכושר התמודדותה עם מכשוליה. אכן אין קשויים ומשברים מחסנים אדם ואומה. אבל אי אפשר להטיל עליהם את המלאכה כולה. המדינה נתונה, בתחומים שונים ומסיבות שונות, בתוך תהליך של הנחלה וחילוף משמרות גובר. אך אין להניח את התהליך כולו שיהא אנוס על פי הטבע. יש להוסיף עליו את מעשה ההנחלה מדעת, בנפש חפצה, מתוך תחושת הכיוון וידיעת התכלית. נוער שאין מטילים עליו אחריות — והמדובר הוא בכל התחומים והדרגים של חיי החברה, ולא דוקא בדרגים הממלכתיים העליונים — סופו נעשה חסר-אחריות. לא משום הפקרות שבנפשו (חווית המלחמה מעידה על ההיפך), אלא משום שאחריות שאינה באה לידי שימוש כאילו לא באה לעולם ואין בה ממש. אחת החוויות הבלתי נשכחות של רבים בימי המלחמה, משער אני, היתה שמיעת דברי המפקדים שתיארו וניתחו את גורות החזית שהיו אחראים להן. הביטחה השקטה, ההצבע והאנושיות, כושר הניתוח ופשטות הניסוח ורמת האחריות, נטעו בך לרגעים הרגשת אושר על דור האנשים שקם בארץ ונתגלה בכל עוון במבחן האכזרי של הקרבות. מדוע אי אפשר, חשב לא אחד בלבו בימים ההם, שנראה גזע אנשים זה מצטרף להנהגה המדינית — נוסף על העסקנות הותיקה ועל העסקנות הצעירה (לעתים על-פי אומ"נותה)? הנהגת המדינה (וזה, כאמור, לא רק בממשלה היא מתגשמת) צריכה לשילוב דורות חדשים מן השדה ומן הסדנה, מחדר-הלימוד ומן המעבדה, למען ההמשך, למען עצם קיומה. המדינה זקוקה לצוותים חדשים — ולצבחות חדשות לעשייה. לידתה של מפלגת העבודה, שבאה כמעט ברגע האחרון, באונס התנאים וברוח נמוכה, תוכל להיות לצבת כבירה אם תצא לדרך לא כמפלגת בחירות ושלטון אלא קודם-כל כהתאחדות אנשים לשם שירות וחינוך, לשם ריכוז המחשבה ותשומת הלב במתן תוכן וצורה לחיי האדם, ולא רק בדרגתו ומשכרתו בלבד; אם תהיה פתוחה וגמישה וסובלנית ולא נוקשה ומונוליטית (המונוליטיות מעלה סדקים ופילוגים כידוע); ועל הכל, אם תשים עצמה דוגמה ואב-בנין לחיים דמוקראטיים בתוכה, ברוח גדולה ונדיבה, כפי גדולתה ויחידותה של השעה.

א פ ר י מ ב ר ו י ד א

חסרת מעש וחסרת אונים, ואין בידה להפיח אפילו שלהבת קטנה של עליה, אפילו כדי חלק קטן מן הריבוי הטבעי של היהודים בעולם.

כי אם נשברה טבעת המצור הצבאי על מדינת ישראל, עדיין המצור הרוחני והגשמי עליה נמשך. קומוניסטים ונאצים, ניאור-נאצים ונייטראליסטים, שוחרי שלום וקידמה על פי אומנותם וסתם שונאי ישראל נוסח ישן, חזית רבת גונים עומדת סביבנו ומחזקת את אויבנו. אך קשה אולי מסכנת ההתנכלות בודון מצד אויבים ומורדי-אמת ביוזמים היא סכנת האדישות והסילוף בשוגג מצד ידידים ומי שאינם עוינים על-פי פקודה. וקשה מכולן היא סכנת האינרציה היהודית, זו שגלי ההתעוררות וההתרגשות היהודית אחרי מלחמת ששת הימים כיסו אותה בקצפם אך סופם התנפצו אליה.

לשם התמודדות עם שאלות הגורל העומדות לפני העם במדינת ישראל דרושה התארגנות רוחנית חדשה של העם. לאו דוקא לשם ייצוג (אם כי הייצוג צריך תיקון רב) אלא לשם עצמה. לשם יזמה מלמטה, בכל רחבי החיים ותחומיהם השונים. או, לכשתרצה, לשם עיצוב דמות חיוו ואתחנות חיוו של העם. לשם מלחמה באדישות היגעה של הקשישים. באפאתיה הסלדנית של הצעירים. אם בצה"ל ניתן לנו לאין ספק המכשיר הגדול ביותר לשם חיבור עצמות העם לגוף אחד, הרי החיים האזרחיים עדיין חסרים כלים שישלימו את המלאכה ויפתו בו רוח חיים. כולנו יודעים מה נוקבת היתה חווית ששת הימים, וחווית מה שקדם להם ומה שבא מיד אחריהם, מבחינת תודעת-עצמו של העם, מבחינת שייכותו אל ארצו ואל עברו, מבחינת זיקתו אל שבטי עמו האחרים. אבל אל נא נפריז, כדרכנו, על מידת פעולתן הקיימת של חוויות כאלו, אם לא יימצא לכוח תנופתן המשך וביטוי בחיי היחיד והחברה. והרי מתן דמות ראויה לחיים בארץ, ולאדם היושב בה, אינו רק פרי שאיפת שיפור חברתית לשמה אלא הוא, לכשתרצה, צורך בטחוננו הלאומי, או, לכשתרצה, ערובת חיוו ואורך ימיו של המפעל כולו. אמנם שכר קיום קיום, והחיים כשלעצמם אינם תובעים צידוק. ואף על פי כן, צידוק זה צורך נפשי הוא לאדם, והתרבות כל עצמה — ותרבות החיים בכ"ללה — נראית כביטוי של צורך זה והגשמתו.

חינו גודשים "אירועים" של תרבות, אך האמנם חיי תרבות כאן ואין צריך לומר, האמנם תרבות חיים כאן? הבה נזכור את ה"טענות" כלפי הנוער, יחסו לערכים או צורות בילוי, לפני מלחמת ששת הימים, ואת הפסקתן הגמורה והמבווישת בעקבותיה. ואולם הגש"תנה דבר אחרי המלחמה מבחינת צורות החיים המדו-